

ORIENTAREA PSIHOLOGICĂ ÎN CRIMINOLOGIE

Lect. univ. dr. Nelu Dorinel POPA
Universitatea „Dimitrie Cantemir” Târgu Mureș,
Facultatea de Drept

Abstract

Psychological explanations of crime formation argue that the functioning of the human mind is the primary cause of criminal behavior.

The problem of finding psychological explanations for criminal behaviour was first raised when psychologists began to deal with calculating the 'mental age' and 'intelligence quotient' of criminals.

The belief that human behaviour was governed by processes occurring in the mind of the individual was based on the work of Sigmund Freud in which he essentially drew attention to the importance of memories or traumatic experiences that occurred during childhood and were stored in the unconscious part of the psyche.

In the 1960s, further contributions on the psychological causes of crime were made by Hans Eysenck, who argued that personality is shaped by biological, psychological and social factors.

These were landmark moments in the psychological theories of crime.

The following theories were discussed in the article: theories of intelligence, psychoanalytic theories, theories of humanistic psychology, theories of learning, theories of personality, theories of psychopathy, theories of cognitive and social development, differential reinforcement theory, the theory of the interaction of biological, social and individual factors, cognitive-behavioural theory and social learning theory.

Keywords: *psychological theories, psychological factors, determinism, differentiation, pathology, mental age, IQ, motivation.*

Explicațiile psihologice cu privire la formarea criminalității susțin că funcționarea minții umane este cauza principală a comportamentului penal¹. Primele încercări de a înțelege și de a trata comportamentul infracțional din perspectivă psihologică păstrează implicit cele trei ipoteze cu privire la etiologia unui astfel de comportament, respectiv *determinism, diferențiere și patologie*:

---

¹ Peter Joyce, *op. cit.*, p. 34.

- *determinism*, în sensul că factorii care influențează comportamentul unui individ nu sunt sub controlul acestuia, fie că vorbim de factori biologici, psihologici sau sociali, fie că ne referim la o combinație a acestor trei factori comportamentali;

- *diferențiere*, deoarece tratamentul implică ideea că infractorii sunt diferiți, fiecare având un anumit fel (din punct de vedere biologic, psihologic sau social) diferit de cel al non-criminalilor;

- *patologie*, având în vedere că la infractor există nuanțe ale unor probleme medicale clare și pentru că diferența dintre infractori și non-infractori, evidențiată de comportamentul infracțional, necesită un remediu și, prin urmare, un tratament².

De asemenea, problema găsirii unor explicații de natură psihologică a comportamentului infracțional s-a pus prima dată în discuție atunci când psihologii au început să se ocupe de *calcularea „vârstei mentale” și a „coeficientului de inteligență”* al delincvenților și criminalilor. O serie de psihologi și-au aplicat atunci noile teorii insuficient fundamentate la populația din închisori și din centrele de reeducare și au crezut că odată cu descoperirea unei corelații ridicate între slăbiciunea mintală și infracționalitate, au găsit cheia pentru rezolvarea definitivă a problemei cauzalității infracționalității. Criteriile lor de „inteligență normală” erau arbitrare, deoarece nu se bazau pe examinarea unui eșantion corect al populației³.

Presupunerea că inteligența scăzută era principala cauză a criminalității s-a dovedit a fi de neconceput. O serie de investigații au arătat că o corelație între slaba inteligență și criminalitate este atât de scăzută încât nu se pot trage concluzii semnificative.

Persoana care respectă legea, fie că este sau nu un cercetător în științe sociale, a avut dorința de a dovedi că infractorul, spre deosebire de ea, este „anormal” într-un fel sau altul. A existat o teamă generală, probabil inconștientă, de a realiza că infractorul este la fel de mult o ființă umană ca și cetățeanul cinstit. Așa se explică tendința de a-i diseca creierul, de a-i măsura oasele, precum și inteligența, mai degrabă decât de a încerca să afle ce fel de persoană este.

În timp ce abordările ulterioare au început să scoată în evidență ideea că alcătuirea biologică a unei persoane influențează comportamentul său, explicațiile psihologice cu privire la cauzele criminalității au readus în atenție treptat problema funcționării minții umane, afirmând că acest comportament infracțional se bazează pe probleme care includ și tulburări neurologice sau tulburări de personalitate⁴.

---

² Jeffery, C. R. (1960), *The Historical Development of Criminology* în H. Mannheim (ed.), „Pioneers in Criminology”, London: Stevens.

³ Fritz Schmidl, Psychological and psychiatric concepts in criminology în „Journal of criminal law and criminology”, vol. 37, nr. 1/1946, Northwestern University, p. 38.

⁴ Peter Joyce, *op. cit.*, p. 34.

Convingerea privind comportamentul uman, care ar fi guvernat de procese care apar în mintea individului, s-a bazat pe lucrările lui *Sigmund Freud* din primele decenii ale secolului al XX-lea, prin care atrăgea atenția în esență, asupra importanței amintirilor sau experiențelor traumatice care au avut loc în timpul copilăriei, care au fost stocate în partea inconștientă a psihicului (sau a minții), dar care au influențat gândurile și comportamentul unui individ și au dus la o serie de tulburări de personalitate care ar putea da naștere la fapte penale. Abordarea lui Freud a reflectat punctele de vedere pozitiviste asupra criminalității ca deterministă - a apărut ca o consecință a conflictelor iraționale care au avut loc în subconștientul individului asupra căruia el sau ea nu avea control. În anii 1960, contribuțiile suplimentare referitoare la cauzele psihologice ale criminalității au fost prezentate de *Hans Eysenck* (considerat autorul celei mai complete teorii psihologice a comportamentului infracțional), care nu a fost de acord cu Freud și a susținut că personalitatea nu este modelată de experiențele copilăriei, ci de factori biologici, psihologici și sociali. El a atras atenția în special asupra infractorilor ca indivizi cu personalități extrovertite care au fost impulsionați să comită acțiuni care le-au oferit emoție și plăcere, indiferent de consecințele provocate de astfel de acțiuni.

Acestea le apreciem ca fiind momentele de referință în abordarea psihologică a comportamentului criminal, pe lângă care teoriile și cunoștințele legate de un astfel de comportament au evoluat în raport cu dezvoltarea psihologiei ca știință academică, precum și ca profesie.

Am ales a prezenta teoriile psihologice cu relevanță în explicarea comportamentului infracțional, care s-au raportat, în principal, la câteva criterii, considerate „de referință” de literatura de specialitate⁵, respectiv:

- principiile majore ale respectivei teorii au fost folosite pentru a explica infracționalitatea;
- teoria în cauză a fost considerată semnificativă de către cercetători din mai multe discipline, inclusiv din psihologie;
- ipotezele teoriei în discuție au pus accent pe individ sau pe procesele psihice ori pe ambele.

Prin raportare la aceste criterii, ne vom referi la următoarele teorii:

1. Teoriile inteligenței;
2. Teoriile psihanalitice;
3. Teoriile psihologiei umaniste;
4. Teoriile învățării;
5. Teoriile personalității;
6. Teoriile psihopatiei;
7. Teoriile dezvoltării cognitive și sociale;

---

⁵ Megan Moore, *Psychological theories of crime and delinquency* în „Journal of human behaviour in the social environment, nr. 21/2011, pp. 226-239, Taylor&Francis Group, LLC.

8. Teoria consolidării diferențiale;
9. Teoria interacțiunii factorilor biologici, sociali și individuali;
10. Teoria cognitiv-comportamentală și teoria învățării sociale.

1. Teoriile inteligenței

Între anii 1914-1930, în S.U.A. era populară ideea că infracțiunea era înainte de toate produsul oamenilor cu un coeficient de inteligență scăzut, idee care a renăscut în perioada anilor 1970-1990. Această ipoteză a cunoscut o evoluție, plecând de la ideea că delincvenții sunt inferiori din punct de vedere biologic și ajungându-se la concluzia că ei sunt inferiori din punct de vedere mental⁶.

Edwin Sutherland (1883-1950) a trecut în revistă în anul 1931 aproximativ 350 de studii privind *relația dintre inteligență, delincvență și criminalitate*. Studiile au raportat rezultatele testelor de inteligență a circa 175.000 de infractori și delincvenți.

În urma analizei datelor obținute, autorul a ajuns la concluzia că în ciuda faptului că inteligența poate juca un anumit rol în cazuri individuale, dată fiind selecția realizată prin arestare/condamnare/încarcerare, totuși, distribuția mediei inteligenței la delincvenți este foarte similară cu distribuția mediei inteligenței la populația generală.⁷ Pentru perioada următorilor 40 de ani, părea că problema subiectului relației dintre inteligență, infracțiune și delincvență ar fi fost rezolvată.

La mijlocul anilor 1970 au fost publicate însă două studii care au resuscitat interesul pentru dezbaterea acestei probleme. Acestea au arătat că IQ era un predictor la fel de important pentru delincvența juvenilă oficială cât și auto-raportată, ca și clasa socială sau ca și rasa. S-a mai raportat un număr descrescător de delincvenți sub inteligența medie de-a lungul anilor⁸.

În ambele studii s-a menționat că diferența în inteligență dintre delincvenți și nondelincvenți n-a dispărut niciodată și că s-a stabilizat la aproape 8 puncte din IQ, fără a se preciza că, totuși, această diferență se situa în niște limite normale. Se specula faptul că IQ-ul influența delincvența prin efectul său asupra performanței la școală.

Nu se poate concluziona deci cu certitudine că delincvenții, ca și grup, sunt mai puțin inteligenți decât nondelincvenții. Este știut că majoritatea infractorilor nu au inteligența sub nivelul normalității. În ultima perioadă, nivelul scăzut al inteligenței nu era responsabil pentru creșterea ratei criminalității, doar dacă

---

⁶ Robert M. Bohm & Keith N. Haley, *op. cit.*, p. 111.

⁷ Edwin Sutherland & Donald R. Cressey, *Criminology*, 9th ed, Philadelphia. J.B. Lippincott, 1974, p. 22.

⁸ Robert Gordon, *Prevalence: The rare datum in delinquency measurement and its implication for the theory of delinquency* în Malcolm W. Klein, „The juvenile justice system, Beverly Hills”, CA: Sage, 1976, p. 201.

cineva era pregătit să tragă concluzia că nivelul de inteligență a criminalității scade. În mod cert, nivelul scăzut de inteligență nu poate fi considerat responsabil pentru infracțiunile complexe comise de „gulerile albe” sau pentru cele politice. Dacă s-ar aprecia însă că infracțiunea ar fi cauzată de nivelul scăzut de inteligență, atunci implicațiile politice ar fi aceleași ca și la teoriile inferiorității biologice: izolare, sterilizare sau executare. S-a rămas în cele din urmă la concluzia că inteligența constituie o componentă genetică importantă⁹.

2. Teoriile psihanalitice

Teoriile psihanalitice privind cauzele infracțiunii sunt asociate cu activitatea lui Sigmund Freud (1856-1939) și a discipolilor acestuia. Freud nu a teoretizat mult comportamentul criminal în sine, dar o teorie asupra cauzelor infracțiunii poate fi desprinsă din teoria lui mult mai generală asupra comportamentului uman și a tulburărilor lui. Dacă ar fi tratat pe larg comportamentul criminal, probabil, Freud ar fi argumentat că infracțiunea, la fel ca și celelalte tulburări, este o expresie a unor probleme mult mai adânci, iar dacă acestea puteau fi rezolvate, simptomul comportamentului infracțional ar fi dispărut¹⁰.

Aceste *teorii psihanalitice* arătau, în esență, că psihicul uman este alcătuit din elemente concurente, iar comportamentul criminal poate fi văzut ca o manifestare a eșecului de a echilibra aceste elemente¹¹.

Freud a constatat că anumite persoane care aveau probleme de natură instinctuală nerezolvate erau considerate de către psihanalisti ca fiind „psihopate”, în timp ce sociologii le numeau „sociopate”. Astfel de persoane erau caracterizate prin lipsa sentimentului de vinovăție, prin lipsa unei conștiințe subiective și prin lipsa sentimentului de bine și de rău. Aceste persoane aveau dificultăți în formarea de relații cu alte persoane, neputând empatiza cu alte persoane. Se presupunea că mulți criminali erau în același timp și psihopați.

Remediul pentru astfel de persoane îl constituia *psihanaliza*, care reprezenta o procedură, dezvoltată mai întâi de Freud, care, printre altele, încerca să-i facă pe pacienți să fie conștienți sau să conștientizeze existența inconștientului și a problemelor instinctive pentru a rezolva simptomele asociate acestora. Metodele utilizate includeau o varietate de teste proiective, interpretarea viselor și asocieri libere.

De asemenea, psihanaliza avea componentele unui model medical legat de cauzele infracțiunii și care, în grade diferite, a influențat politica justiției penale mai bine de un secol. Concepția generală a unui astfel de model medical era legată de

⁹ Robert M. Bohm & Keith N. Haley, *op. cit.*, p. 112.

¹⁰ *Ibidem*, p. 113.

¹¹ Martin O'Brien, Majid Yar, *Criminology. The Key Concepts*, Routledge Taylor & Francis Group, London and New York, 2008, p. 41.

faptul că infractorii sunt „bolnavi” din punct de vedere biologic sau, în special, psihologic și au nevoie de tratament¹².

Conform unei alte teorii a lui Sigmund Freud exprimată în colecția sa de lucrări „*Collected Papers*”, psihanaliztii consideră că indivizii sunt constrânși de puternice impulsuri sexuale și distructive care trebuie reprimite, controlate și canalizate (sublimate) de către minte. Eșecul de a asigura un astfel de control va duce la agresivitate și la incapacitatea de a exercita restricții adecvate asupra comportamentului¹³.

Deși Freud, după cum am menționat, nu a abordat niciodată problema criminalității într-un mod cuprinzător, el a stimulat gândirea criminologică pe linie psihanalitică printr-o mică lucrare intitulată „*Criminality from a Sense of Guilt*” (Criminalitatea din sentimentul de vinovăție)¹⁴. Freud a pornit de la constatarea că pacienții în psihanaliză îi povesteau adesea despre furturi, fraude și alte acte delincvente pe care le săvârșiseră în copilărie. Cei mai mulți dintre acești pacienți deveniseră buni cetățeni în viața lor ulterioară.

În analiza acestor incidente de delincvență, Freud a descoperit că exista un sentiment de vinovăție înainte de încălcarea legii și că actele delincvente fuseseră comise pentru a provoca pedeapsa. Delincventul conștientizează că pedeapsa urmează unui act delincvent, dar, în mod inconștient, pedeapsa aplicabilă delincventului este legată de un sentiment de vinovăție mult mai adânc, înrădăcinat, care se dezvoltase din complexul lui Oedip. Freud și-a pus întrebarea „dacă este probabil ca acest tip de cauzalitate să joace un rol considerabil în transgresiunile omenirii”. El nu a răspuns la această întrebare, ci a spus că „se află în afara domeniului de aplicare al muncii psihanalitice”¹⁵.

Mai mulți urmași ai ideilor lui Freud au scris ulterior despre problema crimei, folosind articolul lui Freud ca punct de plecare. Theodor Reik (1888-1969) a folosit noua perspectivă asupra dinamicii vinovăției și a pedepsei pentru a explica mai multe fenomene psihologice, printre care două care au legătură cu criminologia: El a dat o explicație pentru faptul că mulți delincvenți, la un moment dat, se trădează pe ei înșiși și acționează în așa fel încât autoritățile să le poată detecta crimele.

De asemenea, el a făcut lumină și în ceea ce privește *psihologia pedepsei*. Potrivit acestuia, „pedeapsa servește drept agent al dorinței inconștiente de a fi pedepsit, care a condus subiectul la actele sale delincvente”. Franz Alexander (1891-1964) și Hugo Staub (1886-1942) au mers mai departe de Reik în aplicarea teoriei psihanalitice asupra problemei criminalității. Ei au sugerat că explorarea psihanalitică poate arăta că există rădăcini nevrotice pentru comportamentul criminal al multor delincvenți.

¹² Robert M. Bohm & Keith N. Haley, *op. cit.*, p. 114.

¹³ Martin O'Brien, Majid Yar, *Criminology. The Key Concepts*, Routledge Taylor & Francis Group, London and New York, 2008, p. 41.

¹⁴ Sigmund Freud: *Collected Papers*, traducere în limba engleză, vol. IV, pp. 342-344.

¹⁵ Fritz Schmidl, *op. cit.*, p. 40.

August Aichhorn (1878-1949), care a cercetat doar delincvența juvenilă, a făcut o distincție importantă între delincvenții juvenili nevrotici și cei care nu sunt nevrotici. Acesta a dezvoltat o viziune a delincvenței care vedea în minoritate criminalitatea ca o consecință a unei dispoziții psihologice denumite „delincvență latentă”.

Bazat pe noțiunea freudiană de „principiu al plăcerii” – baza hedonistă a comportamentului – Aichhorn a susținut că un eșec al socializării și al dezvoltării emoționale a permis ca delincvența latentă să devină un comportament manifest¹⁶.

În mod similar, William Healy (1869-1963) și Augusta F. Bronner (1881-1966) au folosit conceptul psihanalitic de sublimare (canalizarea de impulsuri psihologice nesatisfăcute) pentru a explica comportamentul antisocial. John Bowlby (1907-1990) a dezvoltat la rândul său probabil una din cele mai influente teorii psihanalitice, plecând de la conceptul de „deprivare maternă”, care a fost elaborat pe baza unui studiu clinic. Autorul teoriei susține că impactul emoțional declanșat asupra copilului ca urmare a separării, dar și al respingerii de către mama copilului poate oferi un mijloc prin care să explice problemele din timpul copilăriei, inclusiv delincvența persistentă, precum și dezvoltarea sa ulterioară.

Nu poate exista nicio îndoială asupra faptului că descoperirile școlii psihanalitice privind delincvența, criminalitatea și pedeapsa au aprofundat înțelegerea proceselor psihologice implicate.

Cu toate acestea, din punctul de vedere al criminologiei ca știință, se ridică însă unele obiecții. Criminalitatea este un fenomen juridic și sociologic. Infractorul este persoana care încalcă legea. Se pun astfel câteva întrebări:

- Avem oare dreptul să presupunem că și „delincventul” este un tip psihologic?
- Sau ne putem aștepta ca personalități dintre cele mai diverse să devină delincvenți în anumite condiții?
- Există vreo dovadă în favoarea ipotezei că majoritatea sau toți infractorii pot fi nevrotici?

Freud nu a dat un răspuns definitiv la aceste probleme¹⁷.

3. Teoriile psihologiei umaniste

Sunt avute în vedere ca făcând parte din această categorie teoriile lui Abraham Maslow (1908-1970) și Seymour Halleck (născ. 1929) care sunt din punct de vedere fundamental psihanalitice, însă sunt denumite și umaniste deoarece pleacă de la considerentul că ființele umane sunt, de fapt, bune deși, uneori sunt influențate de societate ca să acționeze în mod rău.

¹⁶ Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner, *The Oxford Handbook of Criminology, fifth edition*, Oxford University Press, 2012, p. 84.

¹⁷ Fritz Schmidl, *op. cit.*, p. 41.

Astfel de teorii combat teoria freudiană, potrivit căreia, ființele umane sunt instinctiv rele, fiind motivate de instincte sexuale și agresive.¹⁸

Maslow susținea că persoana este motivată de o *ierarhie a nevoilor*, alcătuită din cinci niveluri de bază:

- fiziologice- mâncare, apă, sexualitate;
- de siguranță;
- securitate, stabilitate, eliberare de frică, anxietate etc.;
- de apartenență și dragoste;
- prietenie, iubire, afecțiune, acceptare;
- de respect- respect de sine și față de ceilalți;
- de auto-actualizare (a fi cinstit asupra naturii sale, a deveni ceea ce este în stare)¹⁹.

Într-o perioadă determinată de timp, viața unei persoane este dominată de o nevoie particulară. Viața rămâne dominată de respectiva nevoii până când aceasta este satisfăcută în mod relativ, moment în care o nouă nevoie apare pentru a domina viața acelei persoane.

În acest context, infracțiunea poate fi înțeleasă ca un mijloc prin care indivizii își satisfac nevoile lor de bază. Se optează pentru infracțiune deoarece nevoile nu pot fi satisfăcute pe cale legală sau pentru că, din varii motive, infractorul alege să nu-și satisfacă nevoile pe cale legală.

Plecând de la această teorie s-au justificat politicile sociale de ajutorare a oamenilor pentru a-și satisface nevoile lor umane de bază pe căi legitime. De asemenea, la nivel de bază, interpersonal, această teorie poate sugera nevoia de a oferi celor interesați opiniile persoanelor oneste și care respectă legea, prin împărtășirea experienței lor.

Seymour L. Halleck surprinde infracțiunea ca fiind una dintre reacțiile la neputința cauzată de persecuție. În accepțiunea autorului, există două tipuri de persecuție: obiectivă și subiectivă, fiecare dintre acestea având la rândul său câte două subtipuri.

Subtipurile persecuției obiective sunt:

- *persecuția socială* (persecuția rezultată din discriminarea rasială);
- *persecuția care apare în interacțiunile dintre două persoane* (interzicerea arbitrară a activităților unui copil de către părintele său).

Subtipurile persecuției subiective sunt:

- *persecuția din interior* (vinovăția);
- *persecuția proiectată* sau prost înțeleasă (sentimentul de persecuție al unei persoane care, în realitate, nu este persecutată)²⁰.

¹⁸ Robert M. Bohm & Keith N. Haley, *op. cit.*, p. 115.

¹⁹ Abraham Maslow, *Motivation and Personality*, 2d ed., New York: Harper and Row, 1970.

²⁰ Seymour L. Halleck, *Psichiatrie and the Dilemmas of Crime*, New York: Harper and Row, 1967, pp. 76-80.

Experiența emoțională a oricăruia dintre tipurile de persecuții este neputința la care, uneori, persoana se adaptează, apelând la comportamentul criminal. Autorul sugerează că este mult mai probabil ca „adaptarea criminală” să apară atunci când adaptările alternative (conformitatea, activismul, bolile mentale) nu sunt posibile, fiind obstrucționate de alte persoane.

De asemenea, autorul mai susține că un comportament criminal este ales, uneori, ca o adaptare în favoarea altei alternative posibile pentru că oferă recompense sau avantaje psihologice care altfel n-ar fi fost obținute. (de exemplu, infracțiunea oferă posibilitatea excitației).

4. Teoriile învățării

Teoriile învățării reprezintă studiul circumstanțelor în care un răspuns și un stimul extern devin conectate²¹. Primele studii empirice ale învățării au fost atribuite lui Edward Thorndike (1874-1949). Acesta a efectuat studii pe animale, reușind să demonstreze un principiu important al legilor de învățare și anume „legea efectului”; conform acestui principiu, consecințele care urmează unui comportament ajută la învățare. Pentru a ajunge la o astfel de concluzie a demonstrat experimental că o pisică putea învăța să asocieze comportamentul de a ieși din cutie cu obținerea de hrană care era plasată în afara cutiei, grăbind o astfel de sarcină în timp²². În aproximativ aceeași perioadă, Ivan Pavlov (1849-1936) a efectuat studii asupra unui alt proces de învățare, urmare a activităților experimentale prin care măsura și condiționa salivăția și alte reflexe fiziologice la câini pentru a răspunde la stimuli neutri, ceea ce avea să se numească mai târziu „condiționare clasică”²³. Un alt criminolog, B.F.Skinner (1904-1990) a ajuns la concluzia conform căreia, comportamentul are o influență asupra mediului. Frecvența comportamentului este determinată de consecințele mediului și poate fi alterată prin modificarea condițiilor de mediu; astfel a fost explicată „condiționarea operantă”.

Dintr-o altă perspectivă, condiționarea operantă este procesul prin care un stimul de mediu provoacă un răspuns voluntar, iar răspunsul este întărit pozitiv sau negativ, ceea ce afectează continuarea sau întreruperea acestuia. Dacă un comportament este recompensat, acesta va fi continuat, iar dacă nu este recompensat, va fi întrerupt sau stins²⁴.

Au fost însă autori care au fost mai interesați de factorii determinanți interni ai comportamentului. Julian Rooter (1916-2014) a propus în acest sens o teorie a

²¹ Megan Moore, *op. cit.*, p. 228

²² Thorndike, E. L. (1898). *Animal intelligence: An experimental study of the associative processes in animals*. New York, NY: The Macmillan Company.

²³ Pavlov, I. P. (2010). *Conditioned reflexes: An investigation of the physiological activity of the cerebral cortex* în „Annals of Neurosciences”, 17(3), p. 136.

²⁴ Skinner, B. F. (1963). *Operant behavior*. în „American Psychologist” 18(8), pp. 503-515.

personalității bazată pe „învățarea socială”, care sublinia rolul comportamentului învățat și al experienței în interacțiunea dintre factorii determinanți ai comportamentului care se raportează la persoană și la mediu²⁵.

Albert Bandura (1925-2021) a discutat despre principiile de modificare a comportamentului folosind teoria învățării sociale, care a fost etichetată în cele din urmă drept „teoria cognitivă socială”. Prin această teorie, autorul a postulat interacțiunea dintre observație, reprezentări simbolice, stimuli autogenerați și consecințe autoimpuse, condițiile de mediu și comportamentele determinate²⁶.

Condițiile prin care este modelat comportamentul includ forțe interne și externe, iar comportamentul în sine este un factor determinant al comportamentului viitor. Comportamentul deviant, incluzându-l și pe cel criminal, ca orice tip de comportament rezultă din acest model de cauzalitate.

A existat deci un sprijin empiric extins pentru aplicarea cu succes a principiilor teoriei învățării în vederea modificării comportamentului. Deoarece astfel de principii puteau fi extinse la comportamente de toate tipurile, perspectiva învățării oferă instrumente valoroase pentru înțelegerea criminalității și a delincvenței²⁷.

5. Teoriile inteligenței

Teoriile care explică criminalitatea și delincvența, ca rezultat al trăsăturilor de personalitate, se concentrează pe delincvență ca pe un comportament externalizat, care reprezintă însă o patologie internă. Există două teorii proeminente care aparțin acestui tip de teorii:

- teoria psihodinamică-psihoanalitică;
- teoria trăsăturilor de personalitate.

Teoria psihodinamică-psihoanalitică a fost dezvoltată din opera lui Sigmund Freud (1856-1939) – (la care s-a făcut referire mai sus). În plus, se mai poate adăuga faptul că Freud a evidențiat că personalitatea se dezvoltă la începutul vieții și este compusă din trei părți distincte: *sinele*, *eu*, *supereul*. *Sinele* reprezintă pornirile instinctuale, *eul* reprezintă normele sociale înțelese care stăpânesc *sinele*, iar *supereul* este raționamentul moral învățat²⁸.

Comportamentul delincvent apare ca urmare a dezechilibrului dintre aceste trei părți ale personalității noastre și se crede că este o modalitate simbolică de a ne satisface nevoile inconștiente. Conflictele interne care duc la delincvență rezultă dintr-un conflict apărut între *sine* și normele sociale înțelese de *eu*, care sunt foarte

²⁵ Rotter, J. B. (1954). *Social learning and clinical psychology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

²⁶ Bandura, A. (1969). *Principles of behavior modification*. Holt, Rinehart and Winston.

²⁷ Megan Moore, *op. cit.*, p. 229.

²⁸ Siegel, L. J., Welsh, B. C., & Senna, J. J., *Juvenile delinquency: Theory, practice and law*. Belmont, CA: Thomson/Wadsworth, 2006.

dureroase pentru individ, astfel că acesta le împinge în inconștient. Individul dezvoltă mai apoi strategii de *coping* numite *mecanisme de apărare* pentru a face față conflictelor, iar aceste mecanisme de apărare pot conduce la trăsături de personalitate problematice și comportamente problematice, precum delincvența. În esență, comportamentul delincvent este văzut ca fiind manifestarea externă a unei boli interne.

Teoria trăsăturilor de personalitate a fost realizată în anii 1950 de Sheldon Glueck (1896-1980) și Eleanor Glueck (1898-1972) care, în urma studiilor efectuate pe un eșantion format din 500 băieți au evidențiat legătura dintre personalitate și delincvență în unele din concluziile lor. A rezultat astfel că în comparație cu non-delinvenții, băieții delincvenți erau mai puțin cooperanți, mai suspicioși, mai distructivi, mai defensivi și aveau impulsuri ostile conștiente sau inconștiente. În plus, ei au raportat o patologie mentală mai severă la băieții delincvenți²⁹.

Aceste categorii de teorii au încercat să identifice caracteristicile comune ale delincvenților și oferă explicații pentru a orienta intervențiile care pot descuraja un individ de la comportamente distructive. Provocarea pentru acești teoreticieni constă în dificultatea de a testa astfel de ipoteze, precum și în luarea în considerare a variabilității vaste a comportamentului uman³⁰.

6. Teoriile psihopatiei

Aceste teorii sunt folosite, de regulă, pentru a descrie acte de delincvență mai grave și mai violente. S-a apreciat în teorie că infraționalitatea și delincvența gravă și persistentă reprezintă o manifestare exterioară a unei boli mintale. Principala diferență dintre teoriile psihopatiei și teoriile personalității constă în distincția pe care teoreticienii psihopatiei o fac între trăsăturile individuale, pe de o parte, care sunt în centrul atenției teoriilor personalității și o stare de spirit, pe de altă parte, care include mai multe trăsături distincte și cuprinde o tulburare, care se află, de asemenea, în centrul atenției teoriilor psihopatiei.

Această tulburare de personalitate antisocială (TPA) este denumită *psihopatie* și a fost studiată îndeaproape în legătură cu criminalitatea și delincvența. Criteriile după care este definită TPA includ un model de încălcare a drepturilor altora, inclusiv activități de încălcare a legii care au început în copilărie sau la începutul adolescenței³¹.

Psihopatia a mai fost descrisă ca fiind o tulburare de personalitate, devastatoare din punct de vedere social, exprimată printr-o constelație de caracteristici

²⁹ Glueck, S. & Glueck, E., *Delinquents in the making*. New York, NY: Harper & Brothers, 1952.

³⁰ Megan Moore, *op. cit.*, p. 232.

³¹ *Ibidem*, p. 233.

afective, interpersonale și comportamentale și printr-o înclinație de încălcare a normelor și a expectațiilor sociale și legale.

Spre exemplu, în S.U.A., prevalența psihopatiei în rândul populației generale este estimată a fi aproximativ cu cea a schizofreniei, respectiv de 1%. În populația penitenciară, ratele de psihopatie sunt mult mai mari, de aproximativ 20% și se estimează că psihopații comit 50% dintre infracțiunile mai grave.

Simptomele cheie sunt împărțite în două categorii:

- emoționale/interpersonale (ca de exemplu, lingușitor, superficial, ego-centric, grandios, lipsit de empatie),
- devianță socială (ca de exemplu, impulsivitate, lipsă de responsabilitate, control slab al comportamentului, nevoia de emoție, comportament antisocial).

Comportamentul infracțional și delincvent este un semn distinctiv al tulburării. Aceste simptome sunt incluse într-un instrument clinic utilizat pe scară largă, *Psychopathy Checklist*, în speranța identificării indivizilor psihopați. Dacă psihopații pot fi identificați în mod sigur, ar putea exista intervenții care pot fi destinate prevenirii sau desființării comportamentelor pe care acești indivizi le manifestă adesea³².

Privind delincvența dintr-o perspectivă mai biologică, Hans Eysenck (1916-1997) a constatat în 1964 că delincvenții au niveluri de excitație corticală mai scăzute și o capacitate mai mică de a fi condiționați de normele sociale decât nondelincvenții, iar aceste trăsături pot duce la o *extraversiune* și un neuroticism sporit la infractori.

Pe de altă parte, *teoria sensibilității la întărire* realizată în 1970 de Andrew C. Gray, care constituie o revizuire și o extindere a teoriei lui Eysenck, a contribuit la identificarea introvertiților ca fiind mai sensibili la pedepse și la non-recompense, dar a constatat că aceștia nu erau mai ușor de condiționat. Această sensibilitate la pedeapsă și non-recompensă a dus la scăderea comportamentului delincvent. De asemenea, s-a mai constatat prin această teorie că există și o bază fiziologică pentru *introversi* ce constă în sistemul de activare reticulară ascendentă și sistemul inhibitor al cortexului frontal orbital, al septului medial și al hipocampusului³³.

Prin gruparea caracteristicilor de personalitate și prin corelarea acestora cu comportamentul (respectiv, tulburarea de personalitate antisocială, psihopatia și comportamentul delincvent), aceste teorii au încercat să identifice și să intervină asupra indivizilor cu risc de comportament delincvent. În schimb, legarea grupurilor de personalitate de anumite comportamente duce la utilizarea de etichete negative care pot fi dăunătoare social³⁴.

---

³² Hare, R. D., *Without conscience: The disturbing world of the psychopaths among us*. New York, NY: The Guilford Press, 1993.

³³ Gray, J. A., *The psychophysiological basis of introversion-extraversion*. *Behaviour Research and Therapy*, 8(3), 1970, pp. 249-249.

³⁴ Megan Moore, *op. cit.*, p. 234.

7. Teoriile dezvoltării cognitive și sociale

Aceste teorii se concentrează pe procesele mentale care ne ajută să ne ordonăm, să înțelegem lumea și să ne angajăm în rezolvarea problemelor.

Jean Piaget (1896-1980) a identificat și etichetat *abordarea etapizată a dezvoltării raționamentului și a moralității la copii*. Etapele legate de vârstă includ stadiul egocentric, stadiul operațional concret și stadiul operațional formal, cognitiv, prin care un individ poate folosi gândirea abstractă, logica și regulile pentru a naviga într-o situație³⁵.

Lawrence Kohlberg (1927-1987) la rândul său, a extins *ideea etapelor de dezvoltare a raționamentului, legându-le de imfracționalitate și delinvență*. Autorul a evidențiat șase etape de dezvoltare:

- orientarea către ascultare-pedeapsă;
- orientarea către interesul propriu;
- acordul și conformitatea interpersonală;
- orientarea către menținerea ordinii sociale;
- culminează;
- orientarea către contractul social și principiile etice universale.

Aceste stadii corespund unei autonomii a indivizilor de a utiliza principii personale și universale care pot merge dincolo de regulile statului de drept pentru a menține drepturile celorlalți.

O altă teorie influentă din această categorie o constituie cea privind *modelul de dezvoltare socială* promovată de Catalano R.F. și Hawkins J.D. (născ. 1945) în 1996 care explică dezvoltarea comportamentelor prosociale și antisociale prin procese similare în patru perioade de timp distincte: preșcolar, școala primară, gimnaziul și liceul. Dezvoltarea comportamentului antisocial poate fi cumulată și cu o direcție crescătoare datorită faptului că legătura cu colegii, familia și activitățile antisociale într-o perioadă de timp poate crește șansele de a continua aceste comportamente într-o perioadă ulterioară de dezvoltare. Aceste comportamente deviante scade, de asemenea și probabilitatea de a se angaja în relații și activități pozitive cu colegii³⁶.

Terie Moffitt (născ. 1955) la rândul său, a realizat o *altă clasificare a comportamentului antisocial și delincent*:

- *limitată la adolescenți*;
- *persistență pe parcursul vieții*³⁷.

Autorul a constatat într-o primă fază că rata crescută a delinvenței în adolescență indică faptul că un comportament delincent este o parte normativă a

³⁵ Siegel, L. J., *op. cit.*

³⁶ Catalano, R. F., Hawkins, J. D., *The social development model: A theory of antisocial behavior*. în J. D. Hawkins (Ed.), 1996.

³⁷ Moffitt, T. E., *Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy*. *Psychological Review*, 100(4), 1993, pp. 674-701.

dezvoltării care atinge un vârf în anii adolescenței și apoi dispare. Cu toate acestea, a mai fost identificat și un număr mic de delincvenți care au continuat să comită infracțiuni până la vârsta adultă și au dezvoltat astfel o personalitate patologică.

De asemenea, au fost identificați mai mulți factori de risc pentru tipul persistent pe parcursul vieții, printre care se numără și leziunile neurologice și temperamentul dificil din copilărie, temperamentul dificil al părinților, mediile care promovează valorile infracționale, interacțiunile problematice între copii și părinți și incapacitatea de a depăși obstacolele care duc la diminuarea opțiunilor de succes non-criminal.

În concluzie, tipul persistent de infractori pe parcursul vieții reflectă interacțiunea dintre comportamentele riscante, trăsăturile genetice și mediul precar³⁸.

8. Teoria consolidării diferențiale

Cea mai evident psihologică teorie a comportamentului infracțional din perioada de după cel de-al doilea război mondial, formulată de un criminolog care se bazează în mod clar pe progresele teoretice din psihologia comportamentală, se regăsește în *teoria consolidării diferențiale* formulată de Jeffery C.R. în 1965, care a sugerat că învățarea joacă un rol fundamental în înțelegerea devianței comportamentale³⁹.

Jeffery a mai sugerat faptul că un comportament infracțional este un comportament operant: cu alte cuvinte, comportamentul infracțional se raportează la consecințele pe care le produce pentru individul în cauză. Prin urmare, înțelegerea comportamentului infracțional se bazează pe o înțelegere a consecințelor actului pentru persoana în cauză⁴⁰.

Săvârșirea de infracțiuni produce câștiguri materiale și financiare: aceste câștiguri justifică în plan subiectiv și în mod pozitiv infracțiunea. Alternativ, în cazul în care câștigurile din furt ajută la evitarea efectelor sărăciei, atunci comportamentul infracțional este consolidat negativ.

Recompensele din infracțiuni pot fi de natură socială, conducând la o aprobare socială a faptei, precum și de natură materială, ca în cazul câștigurilor menționate mai sus. Consecințele adverse ale comportamentului infracțional (incluzând închisoarea, perioada de probațiune, ordinea, problemele familiale), pot avea un efect de pedeapsă.

Teoria consolidării diferențiale mai acreditează ideea că un act criminal are loc într-un mediu în care, în trecut, autorul și-a consolidat comportamentul deviant

³⁸ Megan Moore, *op. cit.*, p. 235.

³⁹ Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner, *op. cit.*, p. 88.

⁴⁰ Jeffery, C. R., *Criminal Behavior and Learning Theory* în „*Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*”, nr. 56/1965, pp. 294-300.

pentru că s-a comportat în acest mod și consecințele adverse atașate comportamentului au fost de o asemenea natură încât acestea nu controlează și nu împiedică reacția autorului la un astfel de comportament.

Astfel, „istoricul de consolidare și pedeapsă” al individului poate fi folosit pentru a explica comportamentul infracțional. Caracteristica definitorie a acestei abordări este aceea că în funcție de mediul social în care se află, unii indivizi vor fi fost recompensați pentru comportamentul infracțional, iar alții vor avea de suferit consecințe adverse.

Chiar și în cadrul grupurilor sociale și culturale similare, indivizii vor avea experiențe diferite în ceea ce privește preocuparea lor legată de interacțiunile cu grupul de colegi, de funcționarea familiei, de educație etc.

De asemenea, este la fel de adevărată și afirmația conform căreia, chiar și pentru persoanele care trăiesc în medii comparabile, unele persoane devin delincvenți, în timp ce altele nu. Indivizii au istorii de învățare complexe, ceea ce duce la explicații teoretice complexe privind dezvoltarea și menținerea comportamentului infracțional.

9. Teoria interacțiunii factorilor biologici, sociali și individuali

Hans Jurgen Eysenck (1916-1997) a dezvoltat începând cu anul 1959 ceea ce este poate până în prezent *cea mai completă teorie psihologică a criminalității*, o teorie pe care a desăvârșit-o în timp, ultimul său studiu fiind publicat în 1996⁴¹.

Teoria lui Eysenck este expansivă în sensul că încearcă să ofere o explicație a criminalității bazată pe o interacțiune a factorilor biologici, sociali și individuali. Fundamentul teoriei este dat de faptul că prin moștenirea genetică există diferențe individuale în funcționarea sistemelor nervos cortical și nervos autonom și că la aceste funcții fiziologice, diferențele sunt date de capacitatea de a învăța, respectiv, de condiționarea de stimulii de mediu⁴².

⁴¹ Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner, *op. cit.*, p. 89.

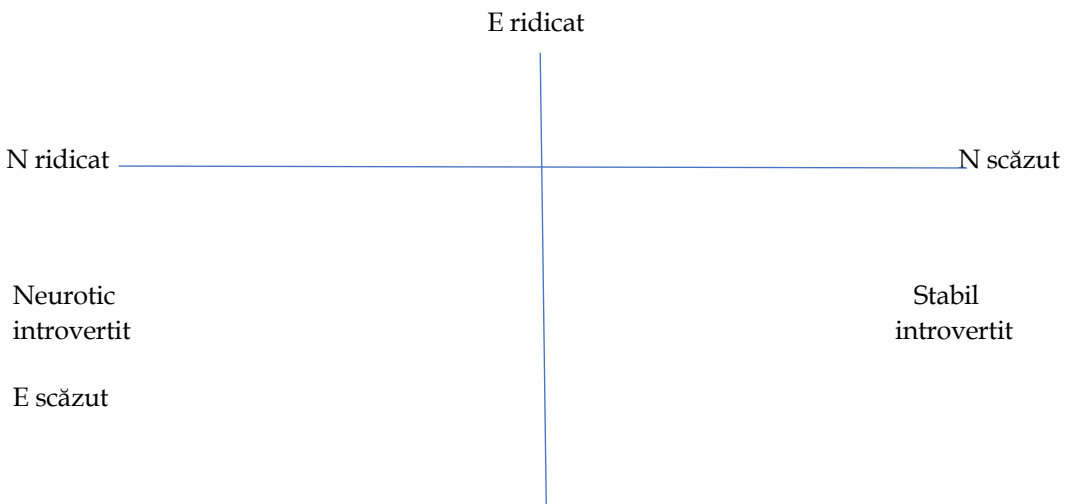
⁴² Pentru detalii legate de această teorie, a se vedea lucrările de referință publicate de Hans Jurgen Eysenck (H.J.E.), citate de Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner: *Manual of the Maudsley Personality Inventory*, London: University of London Press, 1959; *Crime and Personality*, London: Routledge & Kegan Paul, 1964; *Crime and Personality*, 3rd edn, London: Routledge & Kegan Paul, 1977; 'Personality and Crime: Where Do We Stand?', *Psychology Crime & Law*, 2, 1996, pp. 143-152; H.J.E. and Eysenck, S. B. G., 'A Factorial Study of Psychoticism as a Dimension of Personality', Special issue of *Multivariate Behavioural Research*, 1968, p. 15-31; *Psychoticism as a Dimension of Personality*, London: Hodder & Stoughton, 1976; H.J.E. and Gudjonsson, G. H., *The Causes and Cures of Criminality*, New York: Plenum Press, 1989; H.J.E., Eysenck, S. B. G., 'Crime and Personality: Item Analysis of Questionnaire Responses', *British Journal of Criminology*, 11/1971, p. 49-62; 'The Questionnaire Measurement of Psychoticism', *Psychological Medicine*, 2/1972, pp. 50-55; H.J.E., Barrett, P., 'A Revised Version of the Psychoticism Scale', *Personality and Individual Differences*, 6/1985, pp. 21-29; H.J.E., Mc Gurk, B. J., 'Impulsiveness and Venturesomeness in a Detention Centre Population', *Psychological Reports*, 47/1980, p. 1299-1306.

În primele sale cercetări, Eysenck a definit două dimensiuni ale personalității, *extraversiunea* (E) și *neuroticismul* (N). În cercetările ulterioare a identificat și o a treia dimensiune a personalității, *psihotismul* (P).

Eysenck concepe aceste trei dimensiuni ale personalității (E, N și P) în termenii unui *continuum*: majoritatea oamenilor se încadrează în centrul acestuia, rezultând că sunt mai puțini indivizi poziționați la extreme.

Extraversiunea, care reprezintă înclinația psihologică spre lucrurile exterioare, variază de la înalt (extravertit) la scăzut (introvertit). În mod similar, *neuroticismul*, care reprezintă emotivitatea, este considerat a fi legat de funcționarea sistemului nervos autonom (SNA) și tinde, la rândul său, de la ridicat (nevrotic) la scăzut (stabil).

Interrelația dintre extraversiune și neuroticism este redată în figura alăturată.

Din punct de vedere al funcționării fiziologice, Eysenck descrie *extravertitul* ca fiind cortical insuficient de excitat și, prin urmare, caută stimulare pentru a crește excitarea corticală până la un nivel optim: personalitatea extravertită se caracterizează prin impulsivitate, asumarea de riscuri și căutarea de senzații tari.

Pe de altă parte, *introvertitul* este suprasolicitat din punct de vedere cortical și evită astfel stimularea pentru a menține excitația la un nivel confortabil, optim: la introvertit personalitatea se caracterizează printr-un comportament liniștit, rezervat, evitând emoțiile și nivelurile ridicate de stimulare⁴³.

Persoanele cu N ridicat se caracterizează printr-un comportament iritabil, anxios, în timp ce persoanele cu un nivel al N-ului scăzut au un SNA foarte stabil, manifestând un comportament calm și echilibrat chiar și în condiții de stres.

⁴³ Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner, *op. cit.*, p. 90.

Deoarece condiționarea comportamentului de factorii externi este legată la rândul său de nivelurile de E și N, s-au constatat următoarele:

- introvertiții stabili (N scăzut- E scăzut) vor condiționa cel mai bine;
- extravertiții stabili (N scăzut- E ridicat) și introvertiții nevrotici (N ridicat- E scăzut) se vor afla la un nivel mediu;
- extravertiții nevrotici (N ridicat- E ridicat) vor condiționa cel mai puțin bine⁴⁴.

Cea de-a treia dimensiune a personalității, *psihotismul* (P), nu este atât de bine formulată ca E și N, iar baza biologică a acesteia nu a fost descrisă în detaliu. Scala P se referă la aspecte ale comportamentului, cum ar fi preferința pentru singurătate, lipsa sentimentelor pentru ceilalți, nevoia de căutare de senzații, de duritate și de agresivitate.

Aplicarea teoriei personalității lui Eysenck la explicarea comportamentului infracțional încorporează ideea de bază conform căreia, pe măsură ce cresc, copiii învață să controleze comportamentul lor antisocial și să își dezvolte o „conștiință”, definită ca fiind un set de răspunsuri emoționale condiționate de evenimentele de mediu asociate cu comportamentul antisocial. De exemplu, dacă un copil se comportă greșit și este pedepsit de către părinții săi, neplăcerea muștrării este asociată cu un comportament antisocial: în timp, acest proces de condiționare determină comportamentul antisocial al copilului.

Pe măsură ce combinația E ridicat - N ridicat produce o condiționare slabă, indivizii cu această combinație a trăsăturilor de personalitate vor condiționa slab și vor avea un control redus asupra comportamentului lor, regăsindu-se în cadrul unui *offender*, predispus la comportament deviant. Dimpotrivă, configurația de personalitate cu E scăzut - N scăzut conduce la o configurație a personalității care tinde spre *non-offender*.

Celelalte două combinații rămase, E ridicat - N scăzut și E scăzut- N ridicat, ar fi la un nivel mediu și astfel ne-am afla atât în situația unui *offender*, cât și *non-offender*.

Psihotismul (P) este, de asemenea, considerat a fi legat de comportamentul infracțional, în special în ceea ce privește infracțiunile care implică agresiune.

Cu alte cuvinte, așa cum a spus Eysenck, „în termeni generali, ne așteptăm ca persoanele cu un puternic caracter antisocial să aibă tendința de a avea scoruri P, E și N ridicate”.

Cu toate acestea, constatările sunt variate pentru E: unele studii susțin concluziile teoriei (de exemplu, un nivel ridicat de E la infractori); alte studii nu înregistrează nicio diferență între infractori și neinfractori. De asemenea, un număr mic de studii raportează scoruri E mai mici în grupurile de persoane care nu sunt în stare de ebrietate.

⁴⁴ *Ibidem*, pp. 90-91.

Pentru a explica variația în ceea ce privește rezultatele pentru E, Eysenck a sugerat că acest E ar putea fi împărțit în două componente, sociabilitate și impulsivitate. Dintre acestea, doar impulsivitatea ar fi legată de comportamentul infracțional.

Un studiu realizat de Eysenck și McGurk în 1980 a furnizat mai multe dovezi în sprijinul acestei ipoteze, arătând că un eșantion de infractori a obținut scoruri mai mari decât un eșantion de non-infractori în ceea ce privește impulsivitatea, dar nu și sociabilitatea.

De asemenea, McGurk și McDougall au folosit în 1981 analiza de grup pentru a examina modelele de P, E și N în eșantioane de delincvenți și non-delincvenți și a găsit patru personalități în fiecare eșantion: ambele eșantioane conțineau combinația E scăzut- N ridicat și E ridicat- N scăzut, însă combinațiile precise a fi legate de comportamentul infracțional, E ridicat - N ridicat și P ridicat - E ridicat - N ridicat au fost găsite, deci, doar la delincvenți. Combinația E scăzut - N scăzut (pentru cei cu un grad ridicat de socializare) a fost identificată numai în grupul celor care nu sunt delincvenți.

În concluzie, există dovezi empirice în favoarea teoriei lui Eysenck, ceea ce conduce la concluzia că „dimensiunile eysenckiene ale personalității” au adus o contribuție utilă la explicarea comportamentului infracțional⁴⁵.

10. Teoria cognitiv-comportamentală și teoria învățării sociale

Accentul pus pe tratamentul cognitiv-comportamental al delincventului a dus la o creștere a interesului pentru explicațiile comportamentale⁴⁶.

Întrepătrunderea comportamentelor și cogniția în intervenții reprezintă semnul distinctiv al tratamentului cognitiv-comportamental, iar această abordare specială a tratamentului a fost identificată în literatura de specialitate ca având cea mai mare probabilitate de succes⁴⁷.

Acest lucru nu este întâmplător, pentru că începând cu anii 1990, criminologia a redescoperit individul și a revizuit teoriile criminalității, punând accent pe infractorul individual. În acest context, *teoria cognitiv-comportamentală* și *teoria învățării sociale* oferă un punct comun de întâlnire pentru criminologie și psihologie⁴⁸.

În forma sa tradițională, *teoria cognitiv-comportamentală* se concentrează pe relația dintre mediu și comportamentul observabil, în timp ce *teoria învățării sociale*,

⁴⁵ *Ibidem*, p. 92.

⁴⁶ Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner, *op. cit.*, p. 102.

⁴⁷ Lipsey, M. W., Chapman, G.L., Landenberger, N.A. (2001), 'Cognitive-behavioral Programs for Offenders', *Annals of The American Academy of Political and Social Science*, 578/2001, pp. 144-157.

⁴⁸ Akers, R. L., *Social Learning and Social Structure: A General Theory of Crime and Deviance*, Boston, Mass.: Northeastern University Press, 1999.

păstrând originile sale comportamentale, a încorporat cogniția și emoția într-o explicație a comportamentului uman⁴⁹.

Ambele teorii îmbină factori cognitivi, comportamentali și de mediu și se bazează pe principiile învățării, oferind un teren comun pentru criminologie și psihologie.

Acestea se regăsesc cel mai bine puse în practică în programele concepute pentru îndreptarea infractorilor, care trebuie privite ca parte a unei acțiuni ofensive îndreptate împotriva condițiilor care generează criminalitate.

Programele pentru infractori cunosc diferite forme de realizare și includ măsuri de natură economică și socială referitoare la educație, formare profesională, loc de muncă, locuință etc.

S-a apreciat în literatura de specialitate că reușita unui program este condiționată de 3 lucruri:

- beneficiile tratamentului;
- modalitățile de tratament ("*What Works*" – „*Ce funcționează?*” sau modelul „*Risc-necesitate-responsabilitate*”-„*RNR*”) trebuie să fie conectate și la alte modalități de practică eficientă;
- măsurile care se impun a fi luate trebuie să fie stabilite pe un fundal care includ și victimele, costurile financiare și condițiile sociale.

Cele două modalități de tratament sunt creația literaturii de specialitate. Pe de o parte, există literatura "*What Works*", inițiativă care s-a coagulat în jurul temei „*Ce funcționează?*”, o expresie împrumutată din titlul lucrării lui Martinson (1974) care susține, în esență, că „nimic nu funcționează”⁵⁰.

Pe de altă parte, există modelul „*Risc-necesitate-responsabilitate*” (RNR) care sugerează că intervențiile eficiente vor viza aspecte ale funcționării infractorului legate de nevoia lui de a ieși din închisoare („nevoie criminogenă”), care ar trebui să fie adaptată la capacitățile persoanei care a efectuat operațiunea. Intervențiile eficiente abordează comportamentul infractorului și „atitudinile, valorile și convingerile care susțin acest comportament antisocial”⁵¹.

a) Dintr-o perspectivă s-a apreciat că reușita programului nu vine de la efectele tratamentului, ci de la *motivația infractorului* de a-și schimba comportamentul și de a înceta să mai comită infracțiuni⁵².

În acest sens, Merrington și Stanley au susținut, că infractorii care încep și finalizează un program sunt puternic motivați de a-și schimba comportamentul și

⁴⁹ Bandura, A. *Social Foundations of Thought and Action: A Social-cognitive Theory*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1986.

⁵⁰ Martinson, R., 'What Works? Questions and Answers About Prison Reform', *The Public Interest*, 35/1974, pp. 22-54.

⁵¹ Gendreau, P., Andrews, D. A. (1990), What the Meta-analyses of the Offender Treatment Literature Tells Us About „What Works”, *Canadian Journal of Criminology*, 32/1990, p. 182.

⁵² Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner, *op. cit.*, p. 104.

de a înceta să mai comită infracțiuni; prin urmare, motivarea și nu tratamentul, reduce numărul de cazuri de recidivă⁵³.

b) Dintr-un alt punct de vedere s-a pus întrebarea dacă poate fi înlăturat efectul tratamentului de către motivația infractorului? Dovezile în favoarea acestui punct de vedere sunt limitate și uneori contrare, ceea ce sugerează că „finalizarea-efect” nu poate fi explicată prin recurgera la motivație⁵⁴.

Conceptul de „*motivație*” este unul care se regăsește în criminologie sub două forme:

- în primul rând, ca o explicație pentru motivul pentru care o intervenție ar fi putut funcționa (indiferent de intervenția în sine);
- în al doilea rând, ca vehicul prin care se pot produce schimbări pozitive în comportamentul infractorului.

Astfel, *modelul Transtheoretic* - TTM este un model motivațional citat pe scară largă, utilizat în încercările de a schimba o serie de comportamente, inclusiv infracțiunile și care susține că motivația pentru schimbare trece prin șase etape discrete, începând cu pre-contemplația, apoi prin diferite faze de acțiune și culminând cu o schimbare completă a comportamentului⁵⁵.

Casey, Day și Howells ajung la concluzia că „este puțin probabil ca, prin ea însăși, construcția etapelor schimbării motivaționale să explice în mod corespunzător procesul prin care infractorii renunță la infracțiuni”⁵⁶.

c) Drieschner, Lammers și Staak (2004) trec în revistă literatura de specialitate și sugerează că interesul larg răspândit pentru ideea de motivare a tratamentului „se contrapune în mod evident la ambiguitatea aproape cronică a conceptului”⁵⁷.

Această neclaritate conceptuală și lipsă de precizie a semnificației a dus la mai multe încercări de a rafina noțiunea de „*motivație*”, precum și la dezvoltarea de soluții alternative de conceptualizări ale motivației, cum ar fi „*disponibilitatea pentru schimbare*” care include motivația intrinsecă alături de alți factori individuali și situaționali care pot influența angajamentul în programele de schimbare a comportamentului⁵⁸.

---

⁵³ Merrington, S., Stanley, S., “‘What works?’: Revisiting the evidence in England and Wales”, *Probation Journal*, 2/2004, p. 7-20.

⁵⁴ Wormith, J. S., Olver, M. E. (2002), ‘Offender Treatment Attrition and its Relationship with Risk, Responsivity, and Recidivism’, *Criminal Justice and Behavior*, 29/2002, pp. 447-471.

⁵⁵ Prochaska, J. O., Diclemente, C. C., *The Transtheoretical Approach: Crossing Traditional Boundaries of Therapy*, Homewood, IL: Dow Jones-Irwin, 1984.

⁵⁶ Casey, S., Day, A., Howells, K., ‘The Application of the Transtheoretical Model to Offender Populations: Some Critical Issues’, *Legal and Criminological Psychology*, 10/2005, p. 167.

⁵⁷ Drieschner, K. H., Lammers, S. M. M., Staak, C. P. F. van der, ‘Treatment Motivation: An Attempt for Clarification of an Ambiguous Concept’, *Clinical Psychology Review*: 23/2004, p. 1116.

⁵⁸ Howells, K., Day, A. (2003), ‘Readiness for Anger Management: Clinical and Theoretical Issues’, *Clinical Psychology Review*, 23/2003, p. 319-337.

Ideea pregătirii pentru schimbare poate oferi o explicație a presupusei selecții eficiente privind intrarea în program și finalizarea acestuia. Unele persoane care intră în programe sunt gata să se schimbe, în sensul că sunt gata să accepte măsurile dispuse: finalizarea programului și reducerea infracționalității rezultă, prin urmare, atât din disponibilitatea lor de a se schimba, cât și din efectele programului.

Rezultă deci că programul de tratament, mai degrabă decât noțiunea abstractă de „motivație”, este, prin urmare, vehiculul prin care disponibilitatea pentru schimbare se traduce în schimbări reale de comportament.

d) O problemă majoră a utilizării unor termeni psihologici precum „motivația” este ideea că *forța de schimbare se află în interiorul infractorului*. O alternativă o constituie interacțiunea dintre individ și mediul de tratament, care sugerează a se lua în considerare responsabilitatea în termeni situaționali și individuali⁵⁹. Este evident că factorii situaționali sunt puternic asociați cu programul, cu etapele de finalizare și, prin urmare, cu efectele tratamentului. Van Voorhis a observat o rată globală de finalizare a programului R & R de 60%, cu deținuți din 16 centre de eliberare condiționată⁶⁰. Cu toate acestea, ratele de finalizare a programului au variat considerabil în funcție de tipul de eliberare condiționată, de la un nivel scăzut de 42% de finalizare la un nivel ridicat de 80%. În mod similar, în 20 închisori, Pelissier, Camp și Motivans⁶¹ au arătat că atât indivizii, cât și variabilele la nivel de tratament au prezis nefinalizarea tratamentului în rândul deținuților participanți în tratamentul medicamentos, înțelegând astfel mai multe despre disponibilitatea de schimbare, programul, finalizarea și abandonul școlar, precum și despre renunțarea la infracțiuni care reprezintă o problemă urgentă, atât teoretică, cât și practică, în reducerea criminalității⁶².

e) *Ascensiunea modelului de viață bună* – GLM ca influență în tratamentul infractorilor reprezintă un triumf al credinței în locul dovezilor. GLM oferă o alternativă la modelul RNR, bazat pe o relație pozitivă. Teoria pune accentul pe punctele forte mai degrabă decât pe riscuri și are drept scop să permită infractorilor să ducă o viață mai bună⁶³.

⁵⁹ Wormith, J. S., Olver, M. E. (2002), Offender Treatment Attrition and its Relationship with Risk, Responsivity, and Recidivism, *Criminal Justice and Behavior*, 29/2002, pp. 447-471.

⁶⁰ Van Voorhis, P., Spruance, L. M., Ritchey, P. N., Listwan, S. J., Seabrook, R., The Georgia Cognitive Skills Experiment: A Replication of Reasoning and Rehabilitation, *Criminal Justice and Behavior*, 31/2004, pp. 282-305.

⁶¹ Pelissier, B., Camp, S. D., Motivans, M., Staying in Treatment: How Much Difference is There From Prison to Prison?, *Psychology of Addictive Behaviors*, 17/2003, pp. 134-141.

⁶² Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner, *op. cit.*, p. 106.

⁶³ Ward, T., Brown, M., The good lives model and conceptual issues in offender rehabilitation, *Psychology, Crime, and Law*, 10/2004, p. 243-257.